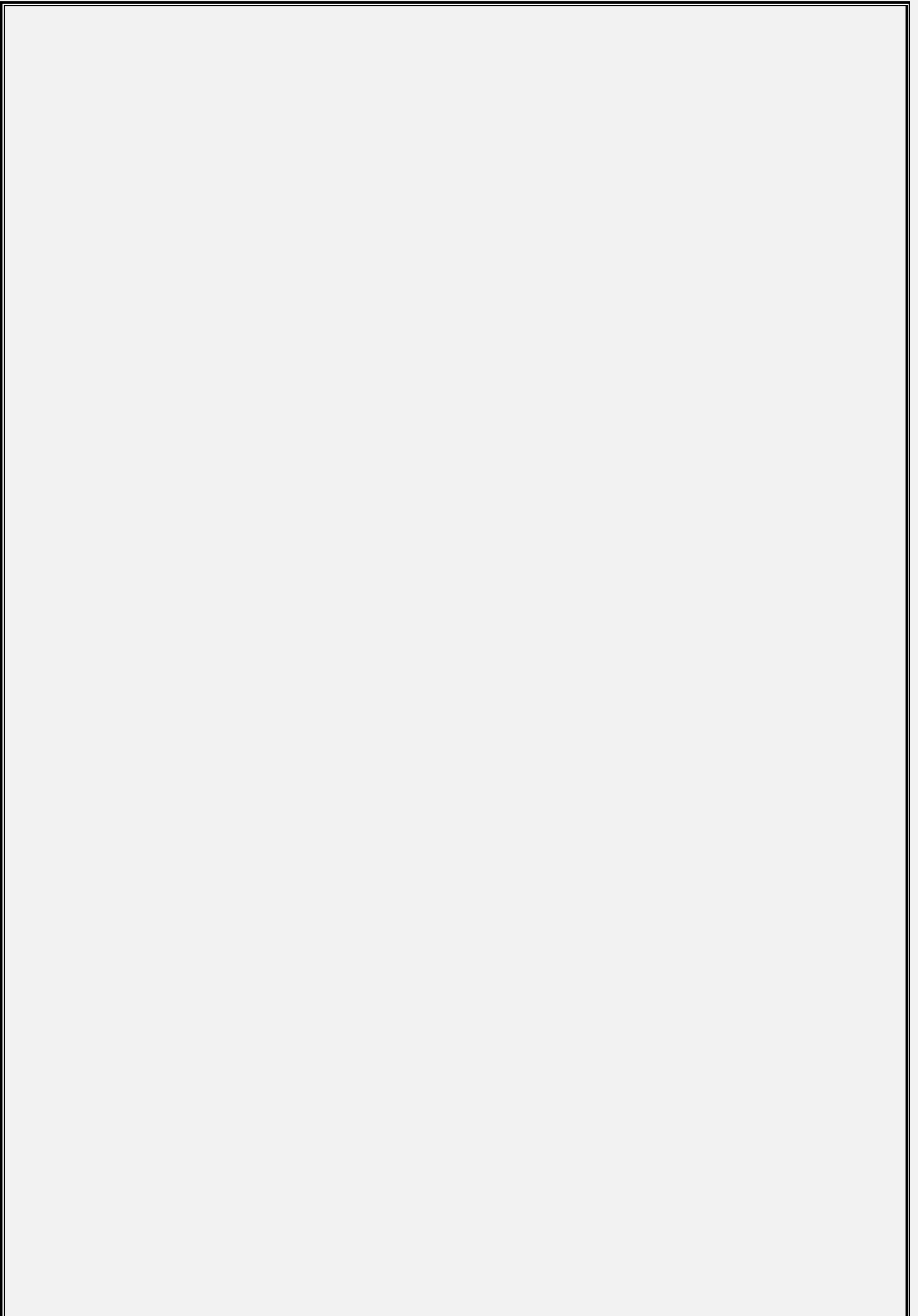

ستاره‌ای آرمیده در سامرا

نویسنده: سید علیرضا رفیعی علویجه

مرکز حقایق اسلامی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

چکیده:

معرفت و شناخت نسبت به حضرات معصومین علیهم السلام، سبب پیشرفت در امور دینی و آخروی است. مطالعه و شناخت زندگی امام هادی علیه السلام نیز در رسیدن به کمالات تأثیر بسیار زیادی دارد. امام دهم علیه السلام در عصر عباسیان زندگی می‌کردند و دائماً از سوی آنان تحت مراقبت شدید بودند. تمام این مراقبت‌ها نتوانست جلوی اهداف امامت را بگیرد و حضرت با تمام سختی‌ها به هدایت مردم پرداختند تا جایی که به وسطه مطالعه زندگانی ایشان بسیاری از رموز زندگی، نمایان می‌شود.

حضرت علیه السلام بر اساس علم لدنی خود، سخنانی فرمودند که موجب سعادت بشریت است حتی علمای اهل سنت اعتراف به علم و فقاہت حضرت کرده‌اند که در ادامه بیان خواهد شد.

کلید واژگان: امام هادی علیه السلام / نقی / عسکری / فضائل امام هادی علیه السلام / شهادت امام هادی علیه السلام / خان الصعاليك.

مقدمه:

افتخار شیعه به پیشوایانی است که در عالم مانند آنان همانندی وجود ندارد چراکه هیچ آئین و مذهبی چنین افرادی را به خود ندیده است. یکی از این افراد، امام هادی علیه السلام پیشوای دهم شیعیان است. تعریف و توصیف کامل ایشان خارج محدوده قدرت بشر است از اینرو برای درک ذره‌ای از شخصیت این امام همام به این مطالب پرداخته می‌شود؛

معرفی امام هادی علیه السلام، دلائل امامت امام هادی علیه السلام، جملات مخالفین در مورد ایشان، جملات ناب امام دهم علیه السلام، کرامات و معجزات ایشان و در آخر شهادت حضرت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

معرفی امام هادی علیه السلام:

آشنایی با نام و نسب، اولین مقدمه برای شناخت بیشتر با هر فردی است. پدر امام هادی علیه السلام، نهمین امام شیعیان یعنی امام جواد علیه السلام و همچنین مادرشان، سمانه مغربیه سلام الله علیها هستند.

در حالات این بانوی بزرگوار نقل شده است که در عبادت و زهد همتایی نداشته‌اند. همچنین امام هادی علیه السلام در کلامی نسبت به مادرشان فرمودند:

مادرم عارفه به حق من است.

گذشته از مطالب یاد شده برای امام دهم القابی نیز ذکر شده است مانند؛ هادی، تقی، عسکری، نجیب، مرتضی، ناصح، امین و کنیه معروف ایشان أبو الحسن الثالث (أبو الحسن سوم) است. ایشان

در سال 212 هجری متولد شدند و در ماه ولادت ایشان اختلاف است بعضی نقل کرده‌اند نیمه ذی‌الحجه و برخی دوم یا پنجم ماه رجب را نقل کرده‌اند.¹

با توجه به مطالب یاد شده، اکنون به آشنایی بیشتر با این امام همام می‌پردازیم.

دلایل امامت امام هادی علیه‌السلام:

شاید اولین سؤالی که به ذهن هر شیعه‌ای برسد این است که؛ دلیل بر امامت امام هادی علیه‌السلام چیست؟

نزد شیعه مقام امامت و رهبری امت دارای علائمی است که این علائم هم در منابع شیعه و همچنین در مصادر اهل سنت در رابطه با امامت امام دهم علیه‌السلام موجود است بدین جهت ادله امامت ایشان را از دو منبع روایت و تاریخ بررسی می‌کنیم.

1- دلیل امامت از روایت:

یکی از علائم شناخت امام این است که؛ امام قبل، امام بعد از خود را معرفی می‌کند چنان‌که پیامبر صلی الله علیه آله وسلم در روایت معروف؛ الأئمة بعدی إثني عشر، جانشینان خود را یک به یک با اسم معرفی کردند.²

از امام جواد علیه‌السلام نیز روایتی در کتاب کافی نقل شده است که ایشان جانشین بعد از خود را معرفی کرده‌اند؛

هنگامی که امام جواد علیه‌السلام به دستور خلیفه از مدینه به سمت بغداد می‌رفتند، اسماعیل بن مهران از جانشین ایشان سؤال می‌کند حضرت با تبسم نوید بازگشت خود را می‌دهند، اما در سفر دوم امام جواد علیه‌السلام در رابطه با جانشین حضرت علیه‌السلام از ایشان سؤال می‌کند و امام با گریه پاسخ می‌دهند:

1 منتهی الامال: 2/ 430، قادتنا کیف نعرفهم: 4/ 321، الفصول المهمة: 2/ 1064

2 سلیم بن قیس: 1/ 172 و 173، عیون اخبار الرضا: 1/ 40 باب 6

«عند هذه يخاف على الأمر من بعدى إلى ابني علي؛ در این سفر من مورد خطرم، امر امامت بعد از من با پسر من علی (ع) است.³ بنابراین امام جواد علیه السلام به امامت فرزندشان توصیه و هدایت کرده‌اند که در این رابطه غیر از روایت یاد شده احادیث بسیار زیادی در منابع دست اول موجود است.

2- دلیل امامت از تاریخ:

دومین راه شناخت امام، وجود ویژگی‌هایی است که امام را از سایرین جدا می‌کند. به عبارت واضح‌تر یک امام باید پاسخ‌گو به تمام سؤالات جامعه پاسخ باشد که البته شرط آن علمی است که خداوند به امام اعطاء می‌کند. به عنوان نمونه خطیب بغدادی (م 463) از علمای بزرگ اهل سنت می‌نویسد:

«متوکل به خاطر بیماری که داشت نذر کرده بود در صورت بهبودی دینارهای بسیار زیادی را صدقه بدهد. زمانی که بهبود یافت خواست نذر خود را ادا کند معنای کثیر (زیاد) را نمی‌دانست به همین جهت تمام علما را جمع کرد تا معنای کثیر را بفهمد و نذر خود را ادا کند. وقتی از پاسخ عاجز شدند به دنبال علی بن محمد علیه السلام فرستاد و ایشان اینگونه پاسخ داد:

يتصدق بثلاثة وثمانين ديناراً

علت آن را پرسیدند و ایشان به آیه 25 سوره توبه اشاره کردند:

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ

«به تحقیق خداوند شما را در جاهای بسیار زیادی کمک کرده است» و مواطن کثیره (بسیار زیاد) همان جنگ‌های پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است که 83 مورد بوده است و با جنگ حنین 84 مورد می‌شود بنابراین معنای کثیر 84 مورد است و هر مقدار که خلیفه بیشتر از این مقدار را صدقه دهد، در دنیا و آخرت اجر دارد.⁴

3 الکافی: 1/ 323

4 تاریخ بغداد و ذیوله: 12/ 56

بنابراین امام هادی علیه السلام شرط امامت و رهبری، یعنی علم را دارا بودند و در مقابل متوکل که داعیه خلافت را داشت، عاجز از پاسخ به سؤال خود بود و این شرط مهم و اساسی را نداشت.

کلمات مخالفین:

ضرب المثل مشهوری است که می‌گوید:

«الفضل ما شهدت به الاعداء»

«فضل و برتری آن است که دشمنان به آن اعتراف کنند».

علمای بزرگ أهل سنت در مورد امام هادی علیه السلام جملات عجیبی به کار برده‌اند؛ ذهبی (م748) در ضمن تمجید از امام جواد علیه السلام، از فرزند ایشان نیز تعریف می‌کند:

«و كذلك ولده الملقب بالهادی: شریف جلیل».⁵

«و همچنین است فرزند محمد بن علی ملقب به هادی که باشرافت و صاحب جلالت است».

در جای دیگر می‌نویسد:

«وكان فقيها إماما متعبدا».⁶

«علی بن محمد فقیه و امام و عابد بوده است».

علاوه بر ذهبی (م748) عالم دیگر أهل سنت به نام ابن حجر هیتمی (م974) کلمات پر معنایی را در وصف امام هادی علیه السلام بکار می‌برد:

«وكان وارث أبيه علما وسخاء».⁷

«علی بن محمد علیه السلام وارث پدرش در علم و سخاوت بود».

در نهایت باید گفت جای تعجب دارد که بزرگان أهل سنت در مورد پیشوایان شیعه چنین جملاتی دارند در حالی که ذرة‌ای به آنان ایمان ندارند.

5 سیر أعلام النبلاء: 13/ 121

6 العبر فی خبر من غیر: 1/ 364 و رک: مرآة الجنان وعبرة اليقظان: 2/ 119 ، البداية والنهاية: 14/ 502، شذرات الذهب فی أخبار من ذهب: 3/ 242

7 الصواعق المحرقة علی أهل الرفض والضلال والزندقة: 2/ 598

سخنان امام هادی علیه السلام:

سخنان زیبا نشان دهنده شخصیت و کمالات است. امام هادی علیه السلام برای هدایت بشریت جملاتی را بیان فرموده‌اند که در هیچ جای عالم نمونه آن یافت نمی‌شود چه بسا فردی این جملات را بشنود و با خود فکر کند که چگونه می‌شود این سخنان همچون درّ، از شخصی که در این کره خاکی زندگی می‌کند صادر شود؟!!!!

این امام عزیز در مورد دنیا می‌فرماید:

«الدنيا سوق ربح فيها قوم و خسر آخرون».^۸

«دنیا بازاری است که در آن یک عده سود و عده‌ای دیگر ضرر می‌کنند».

و همچنین کلام عجیب حضرت در مورد شکرگزاری حیرت‌آور است؛

«الشاکر أسعد بالشکر منه بالنعمة التي أوجبت الشکر لأن النعم متاع و الشکر نعم و عقبی».^۹

«خوشبختی و سعادت شکرگزار به واسطه خود شکر بیشتر از سبب شکر است زیرا نعمت‌هایی

که سبب شکر هستند دنیایی هستند اما شکر علاوه بر دنیایی، آخرتی نیز است».

اما مهم‌ترین و زیباترین کلام حضرت علیه السلام مربوط به محبت فاطمه زهرا سلام الله علیها است، ایشان به نقل از اجداد پاک و مطهر خود می‌فرمایند:

«قال قال رسول الله ص إنما سمیت ابنتی فاطمة لأن الله عز و جل فطمها و فطم من أحبها من النار».^{۱۰}

«پیامبر فرمودند: به این جهت دخترم، فاطمه نامیده شد که خداوند محبین او را از آتش جهنم نگاه داشته است».

8 تحف العقول: 483

9 همان

10 بحار الانوار: 43 / 15 / ح 12، مستدرک عوالم العلوم: 24 / 268 باب 20

کرامات و معجزات امام هادی علیه السلام:

امام از پدر و مادر بر انسان مهربان تر است. گاهی یک خدمت ناچیزی به امام، سبب دگرگونی زندگی می شود؛ چنان که شخص فقیری برای امام هادی علیه السلام دعا کرد و زندگی مادی و معنوی او به واسطه توجه امام به او تغییر کرد در این رابطه علما نگاهشاند که:

« شخصی در اصفهان به نام عبدالرحمن زندگی می کرد که شیعه بود از او علت شیعه شدنش را پرسیدند وی جریانی را نقل کرد:

در سالی از سال ها در حالی که در فقر به سر می بردم اختلافی بین من و اطرافیانم بوجود آمد که به خاطر رفع اختلاف به بغداد نزد متوکل رفتیم. در کنار درب قصر متوکل منتظر بودیم تا خلیفه به ما اذن دخول دهد ناگهان عده ای سراسیمه برای احضار شخصی از قصر خارج شدند. از اطرافیان پرسیدم که این شخص کیست؟ گفتند مردی علوی است و بعضی گفتند متوکل او را حاضر کرده است تا او را به قتل برساند. با خود گفتم از اینجا نمی روم تا بینم این مرد چه کسی است؟.

بعد از ساعتی در حالی که امام هادی علیه السلام سوار بر اسب بودند وارد شدند و مردم در دو طرف صف بسته بودند و مرکب ایشان از میان مردم می گذشت.

وقتی دیدگانم به جمال زیبای علی بن محمد علیه السلام افتاد ناخودآگاه شیفته او شدم و دائم در قلب خود دعا می کردم تا خداوند او را از شر متوکل حفظ کند.

نگاه حضرت به پائین بود تا اینکه نزدیک من رسیدند و فرمودند:

استجاب الله دعاءک و طول عمرک و کثر مالک و ولدک.

خداوند دعای تو را مستجاب کند و عمر تو را طولانی و مال و فرزندت را زیاد کند.

با این جمله حضرت غش کردم و به زمین افتادم.

وقتی به اصفهان بازگشتم درب های خوشبختی بر روی من باز شد و چنان مالم زیاد شد که در

حال حاضر غیر از اموال بیرون، خانه هزاز هزار درهم (یک میلیون درهم) در منزل دارم و صاحب

ده فرزند هستم و عمرم نیز هفتاد و اندی سال است.

من به امامت کسی قائل هستم که از قلبم خبر داد و خداوند به واسطه او دعایم را مستجاب کرد.»^{۱۱}

گاهی با یک قدم کوچک مانند دعا کردن برای امام زمان می‌توان دنیای مادی و معنوی خود را دگرگون ساخت و به خوشبختی دنیوی و آخروی رسید.

شهادت امام هادی علیه‌السلام:

امام هادی علیه‌السلام در عمر 42 ساله خود رنج‌های فراوانی کشیدند. متوکل برای اینکه امام هادی را کنترل کند، ایشان را از مدینه به سامرا آورد و در طول مسیر برای اینکه شأن امام هادی علیه‌السلام را پائین بیاورد در کاروانسرای که بسیار پست بود حضرت را جای داد. مرحوم کلینی (م 329) در این رابطه، چنین نقل می‌کند:

الحسین بن محمد عن معلى بن محمد عن أحمد بن محمد بن عبد الله عن محمد بن يحيى عن صالح بن سعيد قال:

دخلت على أبي الحسن ع فقلت له جعلت فداك في كل الأمور أرادوا إطفاء نورك و التقصير بك حتى أنزلوك هذا الخان الأشنع خان الصعاليك فقال هاهنا أنت يا ابن سعي ثم أوماً بيده و قال انظر فنظرت فإذا أنا بروضات آنقات و روضات باسرات فيهن خيرات عطرات و ولدان كأنهن اللؤلؤ المكنون و أطيار و ظباء و أنهار تفور فحار بصرى و حسرت عيني فقال حيث كنا فهذا لنا عتيد لسنا في خان الصعاليك. «صالح بن سعيد نقل می‌کند که داخل شدم بر امام هادی علیه‌السلام و گفتم: فدایت شوم در تمام امور می‌خواهند نور شما را خاموش کنند و جایگاه شما را پائین بیاورند تا جایی که شما را وارد کاروان سرایی پست کردند. امام علیه‌السلام فرمودند: ای فرزند سعید اینجا باش، سپس با دست خود اشاره کردند و فرمودند: نگاه کن.

پس نگاه کردم دیدم که در باغ‌های زیبا و تازه هستم و خوش بو ترین بوها از آن استشمام می‌شود و پسرانی همچون در صدف درخشان و پرنده و آهوان و نهرهای

روان در آن باغ ها بود که چشمانم خیره شد و دیده ام از کار افتاد سپس امام علیه السلام فرمود:

هر جا باشیم این منظره برای ما آماده است ما در کاروان سرای پست نیستیم»^{۱۲}.
بعد از ورود حضرت به سامرا، ایشان را در منطقه نظامی تحت کنترل قرار داد که علت معروف شدن امام هادی علیه السلام به عسکری نیز همین امر است حضرت 11 سال در این منطقه زندگی کردند.

افزون بر آن؛ متوکل بارها امام علیه السلام را إحضار می کرد و حتی سربازانش به بهانه های مختلف وارد خانه حضرت می شدند و خانه ایشان را تفتیش می کردند.

آخرین خلیفه عباسی در عصر امام علیه السلام معتمد عباسی بود که با تمام محدودیت ها و مشکلاتی که برای امام علیه السلام به وجود آورد، عملاً نتوانست اثرات امام را در جامعه کم رنگ کند و در نهایت در سال 254 هجری قمری به شیوة خلفای پیشین دست به حذف و شهادت امام علیه السلام زد.^{۱۳}

نتیجه:

شخصیت امام هادی علیه السلام چنان تأثیر گذار بود که هیچیک از خلفای پیشین نتوانستند عملکردی چون عملکرد ایشان را داشته باشند.

امام هادی علیه السلام به نوبه خود علی رغم عمر کوتاه و ظلم هایی که به ایشان شد، خدمات شایانی به اسلام رساندند که متأسفانه عده کمی معرفت به این امام مظلوم پیدا کردند. افتخار شیعه این است که پیشوای دهم او در خفقان سیاسی و فرهنگی حاکم بر منطقه، چنان تأثیر در جامعه داشت که لرزه به اندام دشمن انداخته بود هم چنانکه پس از گذشت هزار و چهارصد سال

12 الكافي: 1/ 498

13 منتهی الامال: 2/ 456

توجه به هر موضوعی در زندگی امام هادی علیه السلام، دریچه‌ای جدید از معارف اهل بیت
علیهم السلام را برای انسان می‌گشاید.

فهرست مصادر:

- 1- منتهی الآمال: شیخ عباس قمی (ره) / چاپ پیام مقدس / قم / چاپ چهارم / 1391 هجری شمسی
- 2- تحف العقول: ابن شعبه حرانی، حسن بن علی / تحقیق: علی اکبر غفاری / چاپ جامعه مدرسین / قم / چاپ دوم / 1404 هجری قمری
- 3- قادتنا کیف نعرفهم: آیه الله سید محمد هادی میلانی (ره) / تحقیق: سید علی میلانی / چاپ حقائق / قم / چاپ دوم / 1428 هجری قمری
- 4- الفصول المهمه: علی بن محمد بن احمد المالکی المکی م855 / تحقیق: سامی الغریری / چاپ دارالحدیث / قم / چاپ اول / 1422 هجری قمری
- 5- الکافی: شیخ کلینی م329 / چاپ اسلامیة / تهران / چاپ دوم / 1362 هجری شمسی
- 6- سلیم بن قیس هلالی: سلیم بن قیس هلالی م85 / چاپ هادی / قم / چاپ اول / 1405 هجری قمری
- 7- عیون اخبار الرضا علیه السلام: شیخ صدوق (ره) م386 / چاپ نشر جهان / تهران / چاپ اول / 1378 هجری قمری
- 8- تاریخ بغداد و ذیولہ: أبوبکر خطیب بغدادی م463 / تحقیق: مصطفی عبدالقادر عطا / چاپ دار الکتب العلمیہ / بیروت / چاپ اول / 1417 هجری قمری
- 9- سیر اعلام النبلا: ابن قایماز شمس الدین ذهبی م748 / تحقیق: مجموعه‌ای از محققین به سرپرستی شیخ شعیب الأرثوؤط / چاپ مؤسسه الرساله / بیروت / چاپ سوم / 1405 هجری قمری
- 10- العبر فی خبر من غبر: ابن قایماز شمس الدین ذهبی م748 / تحقیق: أبو هاجر محمد السعید بن بسیونی زغلول / چاپ دار الکتب العلمیة / بیروت / چاپ اول / 1405 هجری قمری
- 11- مرآه الجنان: أبو محمد الیافعی م768 / چاپ دار الکتب العلمیہ / بیروت / چاپ اول /

12- البدايه و النهايه: ابن كثير دمشقى م774/ تحقيق: عبد الله بن عبد المحسن التركى /

چاپ دار هجر / چاپ اول / 1424

13- شذرات الذهب: عبد الحى بن أحمد بن محمد ابن العماد العكرى الحنبلى، أبو الفلاح

م1089/ تحقيق: محمود الأرنؤوط / چاپ دار ابن كثير / بيروت - دمشق / چاپ اول /

1406

14- الصواعق المحرقة: أبو العباس أحمد بن محمد بن على بن حجر الهيتمى م974/

تحقيق: عبد الرحمن بن عبد الله التركى - كامل محمد الخراط / چاپ مؤسسة الرسالة /

لبنان / چاپ اول / 1417 هجرى قمرى

15- بحار الأنوار: علامه مجلسى م1111 ق / چاپ مؤسسة الوفاء / بيروت / 1404

هجرى قمرى

16- مستدرک عوالم العلوم: سيد محمد باقر موحد ابطجى / تحقيق: مؤسسه امام

مهدى(عج) / چاپ دارالنشر / قم / چاپ اول / 1438